

Agnieszka Niedźwiedź¹

Analiza znamion czynów stanowiących podżeganie i pomocnictwo *sui generis* w polskim prawie karnym w odniesieniu do znamion niesprawczych postaci przestępnego współdziałania określonych w artykule 18 § 2 i § 3 Kodeksu karnego

Analysis of the Elements of Sui Generis Incitement and Aiding in Polish Criminal Law in Relation to the Elements of Non-Causative Forms of Criminal Cooperation Specified in Articles 18 § 2–3 of the Polish Criminal Code

1. Wstęp

W przypadku czynów stanowiących podżeganie i pomocnictwo *sui generis* czynność sprawcza zasadniczo pokrywa się co do istoty ze znamionami czynnościowymi charakteryzującymi podżeganie i pomocnictwo do popełnienia czynu zabronionego. Najważniejszym czynnikiem uzasadniającym, że przestępstwa stypizowane w art. 151, 152 § 2, 204 i 208 k.k.² nie stanowią klasycznego podżegania i pomocnictwa jest fakt, iż zachowanie osoby, którą nakłaniano lub której udzielano pomocy, nie stanowi czynu zabronionego, co jest warunkiem odpowiedzialności karnej w przypadku niesprawczych postaci przestępnego współdziałania. Należy zauważyć, iż ujęcie znamion czasownikowych za pomocą wyrazów synonimicznych w stosunku do „nakłaniania” i „ułatwiania”

¹ Agnieszka Niedźwiedź – mgr, Katedra Prawa i Postępowania Karnego, Zakład Prawa Karnego, WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa / M.A., Department of Law and Criminal Procedure, Institute of Criminal Law, WSPiA University of Rzeszów; ORCID: 0000-0001-5325-5160; ✉ agnieszka.niedzwiedz@wspia.eu.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 2022, poz. 1138, tekst jedn. ze zm., dalej: Kodeks karny, k.k.

nie oznacza ich całkowitej tożsamości z niesprawczymi postaciami przestępnego współdziałania określonymi w części ogólnej Kodeksu karnego. Analiza poszczególnych znamion typów czynów zabronionych stanowiących podżeganie i pomocnictwo *sui generis* w porównaniu do znamion niesprawczych postaci przestępnego współdziałania pozwoli na wskazanie pojawiających się między nimi różnic. Pozwoli to także odpowiedzieć na pytanie, czy użycie przez ustawodawcę różnych sformułowań przy określaniu czynności sprawczej przestępstw stanowiących podżeganie i pomocnictwo *sui generis* było zabiegiem celowym. Wydaje się bowiem, iż nie powinna mieć miejsca sytuacja, w której identyczne zachowania są określane przez ustawodawcę za pomocą odmiennych pojęć lub też różniące się zachowania za pomocą takiego samego pojęcia. Prowadzi to do rozbieżności interpretacyjnych, co uzasadnia wysunięcie propozycji zmian legislacyjnych w tym przedmiocie.

2. Przestępstwo doprowadzenia człowieka namową lub przez udzielenie pomocy do targnięcia się na własne życie – artykuł 151 Kodeksu karnego

Na gruncie art. 151 k.k. ustawodawca określił czynność sprawczą alternatywnie jako namowę innej osoby do targnięcia się na własne życie lub jako udzielenie innej osobie pomocy do takiego targnięcia się³. Analizując problematykę relacji znamion przestępstwa stypizowanego w art. 151 k.k. w stosunku do niesprawczych postaci przestępnego współdziałania, należy w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na to, w jakim stosunku do siebie pozostają znamiona czasownikowe „nakłania” charakteryzujące podżeganie określone w art. 18 § 2 k.k. i „namową (...) doprowadza” z art. 151 k.k. oraz „ułatwia” charakteryzujące pomocnictwo określone w art. 18 § 3 k.k. i „przez udzielenie pomocy doprowadza” z art. 151 k.k.⁴ Zdaniem Sądu Najwyższego przestępstwo określone w art. 151 k.k.: „stanowi typ przestępstwa *sui generis* obejmującego nakłanianie (synonim podżegania z art. 18§ 2 k.k.) albo pomoc (forma pomocnictwa z art. 18 § 3 k.k.)”⁵. W ślad za stanowiskiem wyrażonym w cytowanym orzeczeniu należałoby przyjąć, iż znamiona te powinny

³ A. Zoll, w: *Kodeks...*, s. 320.

⁴ M. Budyn-Kulik, *Odpowiednie...*, s. 25.

⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2014 r., IV KK 257/14.

być interpretowane w sposób tożsamy. W doktrynie prawa karnego nie ma jednak jednolitego stanowiska w tym przedmiocie. Większość autorów twierdzi, iż znamiona czasownikowe użyte na gruncie art. 151 k.k., tj. namowa i udzielenie pomocy, są pojęciami zbieżnymi zakresowo do czynności sprawczych charakteryzujących podżeganie i pomocnictwo, a do ich interpretacji należy wykorzystywać dorobek orzecznictwa i doktryny dotyczący art. 18 § 2 i § 3 k.k.⁶ Stanowisko to nie jest jednak tak oczywiste, skoro ustawodawca dla określenia czynności sprawczych przestępstwa stypizowanego w art. 151 k.k. użył innych sformułowań niż w przypadku niesprawczych postaci przestępnego współdziałania.

Rozbieżności interpretacyjne były widoczne już na gruncie poprzednio obowiązujących ustaw karnych. Zdaniem A. Wąska: „w odczuciu językowym «namowa» oznacza chyba tylko słowne oddziaływanie na wolę innej osoby”, jednak z uwagi na niejednoznaczność takiej wykładni językowej należy przyjąć, że zakresy nakłaniania i namowy są tak naprawdę identyczne, a użycie przez ustawodawcę odmiennego sformułowania na gruncie art. 151 k.k. świadczy tylko o tym, iż termin „nakłania” został zarezerwowany wyłącznie dla określenia czynności sprawczej podżegania do popełnienia czynu zabronionego⁷. Stanisław Śliwiński wskazywał natomiast, iż nakłanianie jest terminem szerszym i może być realizowane m.in. poprzez namowę⁸. Podobne wątpliwości interpretacyjne pojawiają się na gruncie aktualnie obowiązującego Kodeksu karnego. Mało prawdopodobne wydaje się, by ustawodawca chciał zarezerwować termin „nakłanianie” wyłącznie dla podżegania do popełnienia czynu zabronionego i tylko dlatego nie posłużył nim się w art. 151 k.k.⁹ Warto w tym miejscu zauważyć, iż w przypadku pozostałych przestępstw, które na gruncie aktualnie obowiązującego Kodeksu karnego stanowią podżeganie i pomocnictwo *sui generis*¹⁰, nie występuje tego rodzaju rozbieżność i wśród znamion czynności sprawczej pojawia się nakłanianie.

⁶ M. Królikowski, w: *Kodeks...*, s. 278–279; zob. A. Zoll, w: *Kodeks...*, s. 320–321; J. Kosonoga-Zygmunt, *Namowa...*, s. 50; M. Budyn-Kulik, *Odpowiednie...*, s. 26–28; A. Marek, *Kodeks...*, s. 320; B. Michalski, w: *Kodeks...*, s. 306.

⁷ A. Wąsek, *Prawnokarna...*, s. 60–61.

⁸ S. Śliwiński, *Polskie...*, s. 345; K. Daszkiewicz, *Przestępstwa...*, s. 250; tak też L. Peiper, *Komentarz do...*, s. 104–105.

⁹ K. Burdziak, *Kierowanie...*, s. 180.

¹⁰ Znamię „nakłania” pojawia się we wszystkich pozostałych typach przestępstw, które na gruncie aktualnie obowiązującego Kodeksu karnego stanowią podżeganie i pomocnictwo *sui generis*, tj. art. 152 § 2 k.k., art. 204 k.k. oraz art. 208 k.k.

Analiza znamienia czasownikowego podżegania nie budzi wątpliwości. Nakłaniać do popełnienia czynu zabronionego można zarówno słowem, pismem, jak i gestem czy mimiką¹¹. Oznacza to, iż nakłonieniem są wszelkie formy oddziaływania na inną osobę mogące wywołać u niej zamiar popełnienia konkretnego czynu zabronionego będącego jego przedmiotem, które jednak są rozpoznawane jako pewien komunikat¹². Wydaje się zatem, iż nie każdy z wymienionych wyżej sposobów może stanowić namowę w rozumieniu art. 151 k.k. Należy zwrócić także uwagę na fakt, iż sprawca przestępstwa stypizowanego w tym przepisie ma poprzez namowę doprowadzić innego człowieka do targnięcia się na własne życie. Trudno wyobrazić sobie sytuację, w której można byłoby osiągnąć taki skutek nawet najbardziej wymownym gestem, bez użycia jakichkolwiek słów: „Gest, nawet wymowny, to jeszcze nie namawianie, a tym bardziej doprowadzanie innej osoby do targnięcia się na własne życie”¹³. W słownikowym znaczeniu „namawiać” znaczy tyle co wpływać słowami, mową na czyjąś decyzję, nakłaniać (nakłonić), zachęcać (zachęcić) kogoś do czegoś, przekonać (przekonywać), skłonić (skłaniać)¹⁴. Wydaje się, że w języku potocznym namowa jest werbalnym oddziaływaniem na wolę innej osoby. Za takim rozumieniem przemawia także fakt, iż podstawą słowotwórczą czasownika „namówić”, „namawiać” jest czasownik „mówić”¹⁵. Wykładnia gramatyczna odwołująca się do etymologii mogłaby wskazywać na to, iż realizacja tego znamienia została ograniczona do słowa mówionego. Stoi to jednak w sprzeczności z potrzebą racjonalnego dekodowania normy sankcjonowanej zawartej w art. 151 k.k. Nie ulega bowiem wątpliwości, iż namowa może przybrać zarówno postać słowa mówionego, jak i pisanego¹⁶.

W kontekście rozpatrywania stosunku znamienia czasownikowego „namawia” użytego na gruncie art. 151 k.k. do „nakłaniania” charakteryzującego podżeganie na szczególną uwagę zasługuje stanowisko, zgodne z którym posłużenie się przez ustawodawcę zwrotem „namawia” świadczy o ograniczeniu czynności mogących realizować to znamię do

¹¹ P. Kardas, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 18 k.k.

¹² A. Demenko, *Przestępstwa...*, s. 160–161.

¹³ A. Marek, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 151 k.k.

¹⁴ *Uniwersalny...*, s. 1017.

¹⁵ K. Burdziak, *Kierowanie...*, s. 180.

¹⁶ R. Kokot, *Z problematyki...*, s. 26.

mniej intensywnych postaci podżegania¹⁷. Pogląd ten wydaje się być uzasadniony z uwagi na wymóg zachowania wolnej woli po stronie osoby podejmującej decyzję w przedmiocie targnięcia się na własne życie. Decyzja dotycząca pozbawienia się życia powinna mieć charakter dobrowolnie powziętego, niczym nieskrępowanego aktu woli¹⁸. Wszelkie formy przymusowego oddziaływania na wolę suicydenta znajdują się poza zakresem znamienia czasownikowego przestępstwa określonego w art. 151 k.k.¹⁹ W ślad za powyższym należy stwierdzić, że namowa w odróżnieniu od nakłaniania nie będzie mogła przybrać postaci groźby, szantażu lub innego imperatywnego wpływania na wolę suicydenta. Znamię to nie obejmuje swoim zakresem także wszelkich zachowań zmierzających do doprowadzenia innej osoby do targnięcia się na własne życie w sposób omijający mechanizmy wolicjonalne, np. hipnoza, podstęp²⁰. W takich przypadkach zachowanie sprawcy realizuje znamiona typu czynu zabronionego określonego w art. 148 k.k.²¹

Drugim znamieniem określającym czynność sprawczą przestępstwa stypizowanego w art. 151 k.k. jest „udzielenie pomocy”. W doktrynie przyjmuje się, iż znamię to swoim zakresem obejmuje wszelkie czynności, które umożliwiają lub ułatwiają innej osobie targnięcie się na własne życie²². Z punktu widzenia ocen społecznych konieczne jest potępienie każdej formy wspierania człowieka w popełnieniu samobójstwa. Oznacza to, że znamię „udziela pomocy” możemy rozumieć podobnie jak znamię „ułatwia” określające czynność sprawczą pomocnictwa do popełnienia czynu zabronionego²³. Udzielenie innej osobie pomocy

¹⁷ L. Tyszkiewicz, w: *Kodeks...*, 2016, komentarz do art. 151 k.k.; R. Kokot, *Z problematyki...*, s. 26–27; J. Kosonoga-Zygmunt, *Namowa...*, s. 53 (autorka ta jednocześnie zajmuje stanowisko, iż „namowa” i „nakłanianie” są pojęciami tożsamymi, a użycie przez ustawodawcę odmiennych pojęć do określenia identycznego zachowania sprawcy uzasadnia wyłącznie względami natury językowej).

¹⁸ A. Niedźwiedź, *Czy akt...*, s. 343.

¹⁹ J. Kosonoga-Zygmunt, *Namowa...*, s. 53.

²⁰ R. Kokot, *Z problematyki...*, s. 26; P. Zakrzewski, *Przestanki...*, s. 109–110.

²¹ Odmiennie stanowisko zajmuje M. Grudecki, którego zdaniem taka wykładnia jest niedopuszczalna ze względu na funkcję gwarancyjną prawa karnego. Sprawca, który doprowadza inną osobę do targnięcia się na własne życie, wykorzystując do tego groźbę lub podstęp, nie wypełnia znamion żadnego typu czynu zabronionego. Brak penalizacji takiego zachowania stanowi niewątpliwie lukę w prawie, która powinna zostać uzupełniona wyłącznie decyzją ustawodawcy – zob. M. Grudecki, *Wybrane...*, s. 70.

²² J. Giezek, w: *Kodeks...*, s. 254.

²³ K. Burdziak, *Kierowanie...*, s. 181.

do targnięcia się na własne życie może przybrać zarówno formę psychiczną, np. udzielanie rady, informacji, jak i fizyczną, np. dostarczenie narzędzi, środków służących do popełnienia samobójstwa²⁴. Szczególne znaczenie ma to, że wyżej wymienione czynności muszą wystąpić w takim natężeniu, aby były w stanie doprowadzić inną osobę do targnięcia się na własne życie, tj. do podjęcia próby samobójczej²⁵. Oznacza to, że czynność sprawcza przestępstwa wspomaganego samobójstwa jest określona w sposób bardziej kategoryczny niż ma to miejsce w przypadku pomocnictwa²⁶. Zachowanie sprawcy przestępstwa określonego w art. 151 k.k. jest jednym z elementów warunkujących wprowadzenie w czyn podjętej wcześniej przez suicydenta decyzji o targnięciu się na własne życie²⁷. Należy zauważyć, iż jest to zdecydowana różnica w stosunku do klasycznego pomocnictwa, w przypadku którego ułatwienie nie musi być warunkiem koniecznym popełnienia przez sprawcę czynu zabronionego²⁸. Trafnie zauważa się, że gdyby ustawodawca chciał sankcjonować każde pomocnictwo do samobójstwa, posłużyłby się zwrotem „kto udziela pomocy” lub „kto ułatwia”, a nie „kto przez udzielenie pomocy doprowadza”²⁹. Z powyższego wprost wynika, iż w odróżnieniu od pomocnictwa, które może być zrealizowane także w trakcie popełniania czynu zabronionego, a nawet po jego popełnieniu, jeśli zostało to sprawcy wcześniej obiecane, udzielenie pomocy w rozumieniu art. 151 k.k. musi mieć miejsce przed targnięciem się pokrzywdzonego na własne życie³⁰. Trudno zgodzić się z odmiennym stanowiskiem, bowiem udzielenie przez sprawcę innej osobie pomocy w trakcie podejmowanego przez nią zamachu samobójczego „nie doprowadzałby – również w sensie czysto kauzalnym – do podjęcia takiego czynu, a tym samym nie można by mu było przypisać skutku, o jakim mowa w art. 151 k.k. W chwili udzielania pomocy skutek (targnięcie się na własne życie) byłby przecież już zrealizowany”³¹. Przyjęcie, iż możliwe jest udzielenie

²⁴ K. Wiak, w: *Kodeks...*, s. 908; M. Królikowski, w: *Kodeks...*, s. 279; J. Kosonoga-Zygmunt, *Namowa...*, s. 56.

²⁵ A. Zoll, w: *Kodeks...*, s. 321.

²⁶ J. Kosonoga-Zygmunt, *Namowa...*, s. 56–57.

²⁷ M. Królikowski, w: *Kodeks...*, s. 279.

²⁸ W. Gutekunst, w: *Prawo...*, s. 142.

²⁹ M. Szeroczyńska, *Eutanazja...*, s. 388.

³⁰ J. Giezek, w: *Kodeks...*, s. 254; inaczej M. Grudecki, *Wybrane...*, s. 71, przyp. 64; J. Kosonoga-Zygmunt, *Namowa...*, s. 58.

³¹ J. Giezek, w: *Kodeks...*, s. 254.

pomocy do targnięcia się na własne życie także w trakcie trwania zamachu samobójczego, wymagałoby zmiany brzmienia art. 151 k.k. i użycia zamiast sformułowania: „Kto przez udzielenie pomocy doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie”, zwrotu: „Kto ułatwia innej osobie targnięcie się na własne życie”. Wówczas realizacja znamion czynu zabronionego określonego w art. 151 k.k. nie byłaby uzależniona od doprowadzenia innego człowieka do targnięcia się na własne życie, ale od stworzenia sytuacji obiektywnie to ułatwiającej, co mogłoby mieć miejsce także w trakcie zamachu samobójczego.

Wątpliwości w doktrynie budzi także możliwość udzielenia pomocy do samobójstwa przez zaniechanie. Według dominującego poglądu nic nie stoi na przeszkodzie, aby przyjąć taką możliwość, analogicznie jak uczynił to ustawodawca *in fine* art. 18 § 3 k.k.³² Skoro przestępstwo określone w art. 151 k.k. popełnione w formie udzielenia pomocy ma charakter skutkowy, to nic nie wskazuje na to, że w tym przypadku należałoby wyłączyć stosowanie art. 2 k.k. Przestępstwo z art. 151 k.k. będzie mogła popełnić przez zaniechanie wyłącznie osoba pełniąca funkcję gwaranta bezpieczeństwa człowieka dopuszczającego się aktu samobójstwa, czyli osoba, na której ciąży prawny, szczególnie obowiązek zapobiegnięcia skutkowi w postaci śmierci danego człowieka³³. Realizacja tego obowiązku przez gwaranta wiązałaby się z koniecznością zareagowania na przygotowania do podjęcia takiego zamachu³⁴.

Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie nie budzi wątpliwości to, iż przestępstwo określone w art. 151 k.k. ma charakter materialny, a skutkiem jest podjęcie przez pokrzywdzonego próby samobójczej, niezależnie od jej rezultatu³⁵. Śmierć pokrzywdzonego jest w tym przypadku okolicznością, która będzie miała wpływ wyłącznie na wymiar kary, a nie na kwalifikację prawną zachowania sprawcy. Oznacza to, iż samo wzbudzenie u innej osoby zamiaru targnięcia się na własne życie, który nie rozstał uzewnętrzniiony w postaci podjęcia zachowania bezpośrednio

³² M. Cieślak, w: *System...*, s. 337; M. Budyn-Kulik, w: *Kodeks...*, 2022, komentarz do art. 151 k.k.; V. Konarska-Wrzosek, w: A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks...*, komentarz do art. 151 k.k.; A. Zoll, w: *Kodeks...*, s. 320; inaczej L. Tyszkiewicz, w: *Kodeks...*, 2006, s. 650.

³³ V. Konarska-Wrzosek, A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks...*, komentarz do art. 151 k.k., teza 3.

³⁴ A. Zoll, w: *Kodeks...*, s. 321.

³⁵ M. Budyn-Kulik, *Odpowiednie...*, s. 25; S. Tarapata, P. Zakrzewski, *Charakter...*

zmierającego do jego realizacji, będzie rodziło odpowiedzialność karną za usiłowanie przestępstwa z art. 151 k.k.³⁶ Można wyobrazić sobie także sytuację, w której sprawca wiedząc, że X ma zamiar popełnić samobójstwo, np. pochwała taką decyzję, co utwierdza X w przekonaniu, że chce postąpić właściwie i doprowadza do targnięcia się przez niego na własne życie. Kwestia ta nie budzi wątpliwości, przyjmuje się, iż utwierdzenie danej osoby w powziętym wcześniej zamiarze targnięcia się na własne życie nie stanowi namowy, lecz pomoc psychiczną i będzie realizowało znamiona drugiej, określonej alternatywnie w tym przepisie czynności sprawczej³⁷. Warto w tym miejscu wskazać, iż gdyby sprawca nie wiedział, że namawia do targnięcia się na własne życie osobę, która wcześniej powzięła taki zamiar, możliwe byłoby posłużenie się konstrukcją usiłowania nieudolnego namowy do samobójstwa³⁸.

Na uwagę zasługuje także kwestia poruszana przez A. Demenko. Autorka ta wskazuje, że o oddziaływaniu na inną osobę w celu wzbudzenia u niej zamiaru popełnienia konkretnego czynu zabronionego możemy mówić wyłącznie wówczas, gdy osoba nakłaniania jest tego oddziaływania świadoma. Z powyższego wynika, że nakłanianiem w rozumieniu art. 18 § 2 k.k. nie będzie celowe stworzenie określonego układu faktycznego, który miałby wywołać u danej osoby zamiar popełnienia czynu zabronionego, np. zostawienie naładowanej broni w obecności osoby z porywczym charakterem, zostawienie otwartej kasy w obecności osoby ze skłonnościami kleptomąńskimi. Zachowania takie będą realizowały znamiona pomocnictwa psychicznego, a nie nakłaniania³⁹. Przenosząc powyższe rozważania na grunt art. 151 k.k., należy przyjąć, iż nakłanianiem do samobójstwa nie będzie pozostawienie naładowanej broni w mieszkaniu osoby, która z uwagi na trudną sytuację życiową ma myśli samobójcze.

Należy zauważyć, iż skutek stanowiący znamię przestępstwa wspomaganego samobójstwa będzie tożsamy ze skutkiem podżegania i pomocnictwa⁴⁰. Żadna z koncepcji dotyczących tego zagadnienia nie

³⁶ A. Zoll, w: *Kodeks...*, s. 321–322.

³⁷ R. Krajewski, *Prawnokarna...*, s. 14.

³⁸ J. Kosonoga-Zygmunt, *Namowa...*, s. 51.

³⁹ A. Demenko, *Przestępstwa...*, s. 155–160.

⁴⁰ Zdecydowanie odrzucane jest stanowisko zakładające, że skutkiem podżegania i pomocnictwa jest dokonanie czynu zabronionego przez sprawcę *sensu stricto* –

przewiduje bowiem, żeby w przypadku niesprawczych postaci przestępnego współdziałania skutkiem było podjęcie przez sprawcę *sensu stricto* próby popełnienia czynu zabronionego, do którego nakłaniano lub udzielano pomocy. Powyższa analiza pozwala na wskazanie istotnej różnicy między przestępstwem wspomaganego samobójstwa a podżeganiem, która pojawia się na gruncie znamienia skutku. Zmiana w psychice osoby nakłanianej, polegająca na pojawieniu się u niej zamiaru popełnienia czynu zabronionego, która na gruncie art. 18 § 2 k.k. przesądza o dokonaniu podżegania⁴¹, w odniesieniu do przestępstwa określonego w art. 151 k.k.⁴² stanowi wyłącznie kryterium pozwalające różnić wskazane w tym przepisie alternatywnie czynności wykonawcze. Innymi słowy, samo wzbudzenie zamiaru targnięcia się na własne życie pod wpływem namowy sprawcy lub udzielenie pomocy do targnięcia się na własne życie może powodować co najwyżej odpowiedzialności karną za usiłowanie popełnienia przestępstwa wspomaganego samobójstwa⁴³. Dokonanie przestępstwa określonego w art. 151 k.k. jest uwarunkowane tym, aby zachowanie sprawcy polegające na namowie pokrzywdzonego lub udzieleniu mu pomocy do targnięcia się na własne życie doprowadziło do podjęcia przez niego próby samobójczej.

zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2003 r., I KZP 11/03. Część autorów przyjmuje, iż podżeganie i pomocnictwo do popełnienia czynu zabronionego są przestępstwami bezskutkowymi – zob. A. Zoll, *Czy podżeganie...*, s. 725. Poglądy takie pojawiają się także w orzecznictwie, ale nie jest to stanowisko dominujące – zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2002 r., IV KKN 109/00. Zgodnie z ostatnią z pojawiających się koncepcji, dominującą zarówno wśród przedstawicieli doktryny prawa karnego, jak i w orzecznictwie, podżeganie i pomocnictwo mają materialny charakter, a skutkiem jest odpowiednio wzbudzenie zamiaru u osoby nakłanianej lub stworzenie sytuacji obiektywnie ułatwiającej innej osobie popełnienie czynu zabronionego – zob. P. Kardas, *Teoretyczne...*, s. 572–573, 630–631; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2016 r., WA 22/15.

⁴¹ Przy przyjęciu założenia, że podżeganie jest przestępstwem materialnym, a jego skutkiem jest wzbudzenie u osoby nakłanianej zamiaru popełnienia danego przestępstwa.

⁴² Oczywiście w przypadku przestępstwa określonego w art. 151 k.k. nie chodzi o pojawienie się zamiaru popełnienia czynu zabronionego, tylko zamiaru targnięcia się na własne życie.

⁴³ Zob. P. Zakrzewski, *Przestanki...*, s. 101–102.

3. Pomoc lub nakłanianie kobiety ciężarnej do przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy – przestępstwo stypizowane w artykule 152 § 2 Kodeksu karnego

Ustawodawca w przypadku przestępstwa stypizowanego w art. 152 § 2 k.k., podobnie jak na gruncie art. 151 k.k., określił czynność sprawczą alternatywnie. Zachowanie sprawcy może polegać na „nakłanianiu” lub „udzieleniu pomocy” kobiecie ciężarnej do przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy.

W pierwszej kolejności należy się zastanowić, jakie znaczenie ma to, iż ustawodawca do określenia jednego ze znamion czasownikowych użył pojęcia identycznego jak w przypadku podżegania. Wydaje się, iż zabieg taki nie powinien być przypadkowy, skoro w poprzednim przepisie (art. 151 k.k.) do określenia zachowania, które także odpowiada co do istoty podżeganiu, użył odmiennego pojęcia. Na istotną kwestię zwrócił jednak uwagę M. Grudecki, wskazując, że dla interpretacji znamienia „nakłania” użytego w art. 152 § 2 k.k. kluczowe znaczenie ma brzmienie art. 153 § 1 k.k. penalizującego przerwanie ciąży wbrew woli kobiety ciężarnej⁴⁴. Zgodnie z wyżej wymienionym przepisem odpowiedzialność karną ponosi ten: „Kto stosując przemoc wobec kobiety ciężarnej lub w inny sposób bez jej zgody przerywa ciążę albo przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza kobietę ciężarną do przerwania ciąży (...)”. Z powyższego wynika, iż ustawodawca inaczej rozumie zwrot „nakłania” użyty w art. 18 § 2 k.k. od identycznego pojęcia określającego czynność sprawczą przestępstwa stypizowanego w art. 152 § 2 k.k. Nic nie stoi bowiem na przeszkodzie, aby podżegacz podstępem⁴⁵ bądź groźbą⁴⁶

⁴⁴ M. Grudecki, *Wybrane...*, s. 70.

⁴⁵ Immanentną cechą podstępu jest wprowadzenie innej osoby w błąd lub wykorzystanie jej błędu – wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 23 września 2017 r., II AKa 91/17. W przypadku przestępstwa z art. 153 k.k. znamię podstępu oznacza, iż kobieta ciężarna nie ma pełnej świadomości co do istniejących okoliczności i opiera swoją decyzję o przerwaniu ciąży na fałszywych przesłankach. Stosowanie podstępu prowadzi zatem do wyłączenia lub znacznego ograniczenia woli kobiety ciężarnej w przedmiocie przerwania ciąży.

⁴⁶ Chodzi tu o groźbę bezprawną w rozumieniu art. 115 § 12 k.k., zgodnie z którym: „Groźbą bezprawną jest zarówno groźba, o której mowa w art. 190, jak i groźba spowodowania postępowania karnego lub innego postępowania, w którym może zostać nałożona administracyjna kara pieniężna, jak również rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej; nie stanowi groźby zapowiedź spowodowania postępowania karnego lub innego postępowania, w którym może

doprowadził do wzbudzenia u osoby nakłanianej zamiaru popełnienia czynu zabronionego⁴⁷.

W kontekście oceny zachowań mogących realizować znamię „nakłaniania” do przerwania ciąży należy zastanowić się także, czy obejmuje ono swoim zakresem przypadki, w których sprawca wykorzystując stosunek zależności istniejący między nim a kobietą ciężarną, wydaje jej polecenie dokonania aborcji. Oczywiście chodzi o przypadki, gdy polecenie nie stanowi jednocześnie groźby bezprawnej⁴⁸. Odpowiedź na to pytanie musi być twierdząca, bowiem ustawodawca nie uregulował wyżej wymienionego przypadku w odrębnym przepisie. Wydaje się, że jest to pewne niedopatrzenie ze strony ustawodawcy, bowiem wydanie polecenia dokonania aborcji przy istniejącym stosunku zależności między sprawcą a kobietą ciężarną ma charakter bardziej kategoryczny, a prawdopodobieństwo jego zrealizowania jest zdecydowanie większe z uwagi na obawę przed negatywnymi konsekwencjami wynikającymi z niewykonania polecenia. Tytułem przykładu można podać sytuację, w której kobieta ciężarna będąca na utrzymaniu partnera otrzymuje od niego ultimatum: albo przerwie ciążę, albo zostanie wyrzucona z mieszkania i pozbawiona środków do życia. W aktualnie obowiązującym stanie prawnym sprawca mógłby zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej wyłącznie na podstawie art. 152 § 2 k.k., tj. wówczas, gdy przerwanie ciąży byłoby sprzeczne z przepisami ustawy. Oznacza to, iż gdyby w powyższym przykładzie dziecko pochodziło z gwałtu⁴⁹, to sprawca, który doprowadziłby kobietę ciężarną do przerwania ciąży zgodnie z przepisami ustawy, ale przy wykorzystaniu stosunku zależności istniejącego pomiędzy nim a kobietą ciężarną, nie mógłby zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej. Wydanie polecenia dokonania aborcji z wykorzystaniem przez sprawcę stosunku zależności

zostać nałożona administracyjna kara pieniężna, jeżeli ma ona jedynie na celu ochronę prawa naruszonego przestępstwem lub zachowaniem zagrożonym administracyjną karą pieniężną”.

⁴⁷ P. Kardas, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 18 k.k., teza 144. Należy podkreślić, że w wypadku nakłaniania przez groźbę możliwe jest wykorzystanie jako podstawy odpowiedzialności sprawstwa polecającego zamiast podżegania, pod warunkiem, że osoba nakłaniana pozostaje w stosunku uzależnienia od nakłaniającego.

⁴⁸ K. Kmąk, *Nakłanianie...*, s. 59.

⁴⁹ Artykuł 4a ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz.U. 2022, poz. 1575, tekst jedn. ze zm.

istniejącego między nim a kobietą ciężarną powinno być uregulowane w art. 153 k.k., bowiem przepis ten przewiduje odpowiedzialność karną sprawcy bez względu na to, czy w konkretnym przypadku przerwanie ciąży było sprzeczne z przepisami ustawy, czy też nie⁵⁰. Powyższe uwagi dotyczące zakresu zachowań realizujących znamię „nakłania” do przerwania ciąży jednoznacznie wskazują, iż znamię czasownikowe użyte w art. 152 § 2 k.k. nie jest tożsame z nakłanianiem określonym w art. 18 § 2 k.k. Skoro zasady techniki prawodawczej nakładają na ustawodawcę obowiązek posługiwania się identycznymi określeniami wyłącznie do oznaczania jednakowych pojęć⁵¹, należałoby rozważyć zastąpienie znamienia „nakłania” użytego w art. 152 § 2 k.k. innym określeniem.

Drugą formą popełnienia przestępstwa określonego w art. 152 § 2 k.k. jest udzielenie pomocy kobiecie ciężarnej w przerwaniu ciąży. Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie dominuje pogląd, iż pojęcie „udziela pomocy” użyte w art. 152 § 2 k.k. należy rozumieć identycznie jak „ułatwienie” występujące na gruncie art. 18 § 3 k.k. Pomoc, o której mowa w art. 152 § 2 k.k., jest zachowaniem ułatwiającym przerwanie ciąży i może polegać, analogicznie jak „ułatwienie” stanowiące znamię pomocnictwa, np. na dostarczeniu narzędzia, środka przewozu, udzieleniu rady lub informacji⁵². W przypadku tego znamienia nic nie wskazuje, aby istniało jakiegokolwiek logiczne wytłumaczenie uzasadniające posłużenie się przez ustawodawcę odmiennym zwrotem niż uczynił to na gruncie art. 18 § 3 k.k.

Wątpliwości budzi natomiast możliwość realizacji znamienia „udziela pomocy” do przerwania ciąży w formie zaniechania⁵³. Dla rozpatrzenia tej kwestii koniecznej jest zajęcie stanowiska w przedmiocie skutkowego bądź bezskutkowego charakteru przestępstwa określonego w art. 152 § 2 k.k. W doktrynie i orzecznictwie dominuje pogląd, iż jest to przestępstwo formalne⁵⁴. Jest to pogląd trafny, jeżeli za skutek uznać

⁵⁰ Należałoby rozważyć dodanie do art. 152 k.k. § 1a, który mógłby mieć następujące brzmienie: „Tej samej karze podlega, kto wykorzystując uzależnienie kobiety ciężarnej od siebie, przez wydanie polecenia doprowadza ją do przerwania ciąży”.

⁵¹ Zob. § 10 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, Dz.U. 2002, nr 100, poz. 908 ze zm.

⁵² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 9 lutego 2017 r., II AKa 294/16.

⁵³ Możliwość taką przewiduje M. Budyn-Kulik, w: *Kodeks...*, 2019, s. 503.

⁵⁴ A. Zoll, w: *Kodeks...*, s. 334; J. Giezek, w: *Kodeks...*, s. 260; M. Królikowski, w: *Kodeks...*, s. 294; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2014 r., IV KK 257/14; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 21 grudnia 2015 r., II AKa 401/15.

przerwanie ciąży. Wówczas istotnie odpowiedzialność sprawcy za dokonanie przestępstwa z art. 152 § 2 k.k. jest niezależna od tego, czy do przerwania ciąży doszło, czy też nie⁵⁵. Natomiast jeżeli skutkiem wyżej wskazanego przestępstwa jest odpowiednio wzbudzenie u kobiety ciężarnej zamiaru przerwania ciąży lub zmiana sytuacyjna polegająca na stworzeniu warunków, w których przerwanie ciąży jest obiektywnie rzecz biorąc łatwiejsze, ma ono charakter materialny⁵⁶. Skoro w doktrynie i orzecznictwie dominuje pogląd o skutkowym charakterze podżegania i pomocnictwa⁵⁷, nic nie wskazuje na to, aby kwestię tę interpretować odmiennie na gruncie art. 152 § 2 k.k. Przy takim założeniu nie ma teoretycznych przeszkód⁵⁸, aby dopuścić możliwość realizacji znamienia „udziela pomocy” do przerwania ciąży w formie zaniechania, bowiem do przestępstw skutkowych ma zastosowanie wprost art. 2 k.k. Wynika z niego, iż przestępstwo to przez zaniechania może popełnić wyłącznie osoba, na której ciąży prawny, szczególnie obowiązek zapobiegnięcia skutkowi w postaci przerwania ciąży.

4. Nakłanianie lub ułatwanie innej osoby uprawiania prostytucji – przestępstwo stypizowane w artykule 204 Kodeksu karnego

W art. 204 k.k. zostały określone tzw. przestępstwa eksploatacji prostytucji, tj. stręczycielstwo, kuplerstwo i sutenerstwo. Na gruncie § 1 wyżej wymienionego przepisu penalizowane jest zachowanie sprawcy polegające na nakłanianiu innej osoby do uprawiania prostytucji w celu osiągnięcia korzyści majątkowej (stręczycielstwo) lub ułatwanie jej tego

⁵⁵ Kategorycznie za formalnym charakterem przestępstwa określonego w art. 152 § 2 k.k. wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Warszawie, stwierdzając, że: „Przestępstwo z art. 152 § 2 k.k. ma charakter formalny i realizuje się z chwilą podjęcia przez sprawcę działań mających odpowiednio ułatwić przerwanie ciąży lub wytworzyć po stronie kobiety ciężarnej zamiar przerwania ciąży, niezależnie od tego czy kobieta przystąpiła do czynności zmierzających do przerwania ciąży, a nawet bez względu na to, czy powstał po jej stronie taki zamiar” – wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 marca 2015 r., II AKa 33/15.

⁵⁶ K. Kmań, *Nakłanianie...*, przyp. 33, s. 56–58, 62; M. Budyn-Kulik, *Odpowiednie...*, s. 25.

⁵⁷ Pogląd zgodny z którym skutkiem podżegania jest wzbudzenie zamiaru u osoby nakłanianej, natomiast skutkiem pomocnictwa stworzenie sytuacji obiektywnie ułatwiającej innej osobie popełnienie czynu zabronionego.

⁵⁸ Zastosowanie art. 18 § 3 k.k. mogłoby narazić się na zarzut stosowania wykładni rozszerzającej na niekorzyść sprawcy.

(kuplerstwo)⁵⁹. Przepęstwo sutenerstwa stypizowane w art. 204 § 2 k.k. polega na czerpaniu korzyści majątkowych z uprawiania prostytucji przez inną osobę⁶⁰ i może, ale nie musi, łączyć się z uprzednim nakłanianiem innej osoby do uprawiania prostytucji lub ułatwianiem jej tego⁶¹.

Analiza znamienia „nakłania” charakteryzującego czynność sprawczą sutenerstwa nie może zostać przeprowadzona w oderwaniu od przestęstwa z art. 203 k.k., dla którego bytu niezbędne jest, aby sprawca przez zastosowanie jednej ze wskazanych w tym przepisie metod (tj. przemocy, groźby bezprawnej, wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia) przełamał wolę osoby, która sprzeciwia się rozpoczęciu lub kontynuowaniu uprawiania procederu prostytucji albo w inny sposób, np. przez podstęp, z góry wyeliminował możliwość podjęcia racjonalnej decyzji w tym względie⁶². W ślad za powyższym można stwierdzić, że ustawodawca inaczej rozumie zwrot „nakłania” charakteryzujący czynność sprawczą podżegania z art. 18 § 2 k.k. od identycznego pojęcia użytego w art. 204 § 1 k.k. Jak już zostało wskazane, nic nie stoi bowiem na przeszkodzie, aby podżegacz podstępem bądź groźbą doprowadził do tego, iż osoba nakłaniana powęźmie zamiar popełnienia czynu zabronionego⁶³. Realizacja znamienia „nakłania”, o którym mowa w art. 204 § 1 k.k., jest uwarunkowana możliwością podjęcia przez osobę nakłanianą świadomej i dobrowolnej zgody dotyczącej uprawiania przez nią prostytucji. Znamię to nie może być zrealizowane poprzez

⁵⁹ M. Mozgawa, w: *Kodeks...*, s. 683.

⁶⁰ S. Hyps, w: *Kodeks...*, s. 1090.

⁶¹ Czerpanie korzyści majątkowej z prostytucji jest najczęściej poprzedzone nakłanianiem innej osoby do uprawiania prostytucji lub ułatwianiem jej tego. W takim przypadku stanowią niezbędne przygotowanie do późniejszego czerpania korzyści z ich działania, mogą być więc traktowane jako współukarany czyn uprzedni „pochłonięty” przez realizację znamienia w postaci „czerpania korzyści” – wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 9 października 2003 r., II AKa 356/03; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 września 2014 r., II AKa 236/14.

⁶² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 5 października 2015 r., II AKa 134/15; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2009 r., II KK 251/08; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2018 r., IV KK 478/17.

⁶³ Chodzi o groźbę bezprawną w rozumieniu art. 115 § 12 k.k. Przy analizie znamienia „nakłania” użytego w art. 204 § 1 k.k. aktualne pozostają poczynione wyżej uwagi na temat groźby bezprawnej oraz podstępu; zob. także uwagi P. Kardas, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 18 k.k., teza 144. Należy podkreślić, że w wypadku nakłaniania przez groźbę możliwe jest wykorzystanie jako podstawy odpowiedzialności sprawstwa polecającego zamiast podżegania pod warunkiem, że osoba nakłaniana pozostaje w stosunku uzależnienia od nakłaniającego.

oddziaływanie na psychikę osoby nakłanianej do prostytucji w sposób, który przełamywałby jej wolę i uniemożliwiał podjęcie dobrowolnej decyzji albo omijał mechanizmy wolicjonalne.

Ułatwianie uprawiania prostytucji należy interpretować zgodnie z przyjętą wykładnią „ułatwiania” określonego w art. 18 § 3 k.k.⁶⁴ Nic nie wskazuje na to, aby ustawodawca w jakikolwiek sposób ograniczył zachowania mogące realizować znamię „ułatwia” określające czynność sprawczą kuplerstwa w odniesieniu do identycznie brzmiącego znamienia pomocnictwa. Oznacza to, iż kuplerstwo będzie polegało na zachowaniach, które wiążą się z umożliwieniem lub co najmniej ułatwieniem (uproszczeniem) innej osobie uprawiania prostytucji⁶⁵. Ułatwianie może przybrać zarówno formę pomocnictwa fizycznego, tj. udostępnianie pomieszczeń, zapewnianie środka transportu, organizowanie spotkań, pośredniczeniu w kontaktach z klientami, jak i pomocnictwa psychicznego, np. dostarczanie informacji, udzielenie rady⁶⁶. Co do zasady w doktrynie dopuszcza się kuplerstwo przez zaniechanie⁶⁷. Przy założeniu skutkowego charakteru „ułatwiania” (co zostanie wykazane w dalszej części) może mieć do niego zastosowanie art. 2 k.k. Oznacza to, iż kuplerstwo popełnione przez zaniechanie stanowi przestępstwo indywidualne, ponieważ może je popełnić jedynie osoba, na której ciąży prawny, szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi⁶⁸. Sprawcą kuplerstwa przez zaniechanie może być np. rodzic akceptujący fakt, że jego małoletnie dziecko trudni się prostytucją⁶⁹.

Zajęcie stanowiska w przedmiocie skutkowego bądź bezskutkowego charakteru stręczycielstwa i kuplerstwa powinno być oparte na poglądach formułowanych w tym zakresie przy wykładni art. 18 § 2 i § 3 k.k. W ślad za tym należy przyjąć, że przestępstwo określone w art. 204 § 1 k.k. jest dokonane w momencie wystąpienia jednego z dwóch alternatywnie określonych w nim skutków, tj. wzbudzenia u innej osoby zamiaru uprawiania prostytucji lub stworzenia warunków obiektywnie ułatwiających innej osobie uprawianie prostytucji. Oznacza

⁶⁴ M. Kowalewska-Łukuć, *Prostytucja...*, s. 15.

⁶⁵ K. Lipiński, w: *Kodeks...*, s. 683.

⁶⁶ M. Bielski, w: *Kodeks...*, s. 819; S. Hyps, w: *Kodeks...*, s. 1090.

⁶⁷ K. Lipiński, w: *Kodeks...*, s. 682; M. Bielski, w: *Kodeks...*, s. 819–820; M. Kowalewska-Łukuć, *Prostytucja...*, s. 15.

⁶⁸ K. Lipiński, w: *Kodeks...*, s. 682.

⁶⁹ M. Bielski, w: *Kodeks...*, s. 819–820.

to, iż utwierdzenie innej osoby w powziętym wcześniej zamiarze uprawiania prostytucji będzie traktowane jako ułatwianie prostytucji w postaci pomocy psychicznej. Realizacja znamion przestępstwa z art. 204 § 1 k.k. nie jest uzależniona od tego, czy osoba nakłaniana do uprawiania prostytucji rzeczywiście zrealizowała powzięty zamiar ani od tego, czy stworzona przez sprawcę sytuacja obiektywnie ułatwiająca uprawianie prostytucji została do tego celu wykorzystana przez osobą prostytuującą się⁷⁰.

Nie ulega wątpliwości, iż znamiona czasownikowe określone w art. 204 § 1 k.k. nie mogą być analizowane w oderwaniu od zachowania, do którego podjęcia sprawca nakłania inną osobę albo którego podjęcie lub kontynuowanie ułatwia. Uprawianie prostytucji jest procederem rozciągniętym w czasie, chodzi zatem o zawodowe, powtarzalne zajmowanie się odpłatnym świadczeniem usług seksualnych⁷¹. Oznacza, to, że nie będzie stanowiło przestępstwa określonego w art. 204 § 1 k.k. nakłonienie innej osoby do jednorazowego lub okazjonalnego (niemającego charakteru ciągłego) odpłatnego wykonywania czynności seksualnych lub ułatwianie jej tego⁷². W doktrynie i orzecznictwie pojawił się także pogląd wskazujący, że kuplerstwo jest przestępstwem wieloczynowym⁷³. Przyjęcie tego stanowiska oznaczałoby, że ułatwianie innej osobie uprawiania prostytucji musi mieć charakter powtarzalny i nie może być zrealizowane jednorazowym zachowaniem sprawcy⁷⁴. Wydaje się, iż pogląd ten nie znajduje uzasadnienia ani w koncepcyjnym, ani w literalnym ujęciu przestępstwa określonego w art. 204 § 1 k.k. Po pierwsze, w doktrynie przyjmowane jest powszechnie stanowisko, zgodnie z którym kuplerstwo w swojej konstrukcji nawiązuje do instytucji pomocnictwa. Nie budzi natomiast wątpliwości, że w przypadku pomocnictwa już jednorazowe zachowanie polegające na ułatwianiu innej osobie popełnienia czynu zabronionego może stanowić podstawę odpowiedzialności karnej pomocnika⁷⁵. Po drugie, należy zauważyć, iż uwarunkowanie realizacji znamion czynu zabronionego od powtarzalności zachowania

⁷⁰ M. Bielski, w: *Kodeks...*, s. 824.

⁷¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 23 września 2017 r., II AKa 91/17.

⁷² K. Lipiński, w: *Kodeks...*, s. 682.

⁷³ V. Konarska-Wrzosek, w: *Kodeks...*, s. 938.

⁷⁴ M. Filar, M. Berent, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 204 k.k., teza 6.

⁷⁵ S. Hypś, w: *Kodeks...*, s. 1090–1091.

sprawcy powinno wynikać wprost z ujęcia słownego przepisu określającego dane przestępstwo, np. jak na gruncie w art. 190a § 1 k.k. przewidującego odpowiedzialność karną za uporczywe nękanie innej osoby. Artykuł 204 § 1 k.k. w aktualnym brzmieniu nie spełnia powyższego warunku. Oznacza to, iż ułatwianie innej osobie uprawiania prostytucji może mieć zarówno charakter jednorazowy, jak i powtarzalny. Czynem rozciągniętym w czasie jest samo uprawianie prostytucji, nic jednak nie wskazuje na to, aby powtarzalność zachowań sprawcy była warunkiem koniecznym pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej za przestępstwo stypizowane w art. 204 § 1 k.k.⁷⁶ Wydaje się, że kluczowe jest to, aby w przypadku jednorazowego zachowania, np. podwiezienia danej osoby na spotkanie z klientem, sprawca miał świadomość, że osoba, której udzielił pomocy, zajmuje się zawodowo, w sposób powtarzalny, odpłatnym świadczeniem usług seksualnych.

5. Rozpijanie małoletniego – przestępstwo stypizowane w artykule 208 Kodeksu karnego

W doktrynie szeroko omawiana jest problematyka materialnego bądź też formalnego charakteru przestępstwa określonego w art. 208 k.k. Nie ma w tym przedmiocie jednolitego stanowiska. Skutek na gruncie art. 208 k.k. może być definiowany na trzy sposoby: po pierwsze, jako spowodowanie przyzwyczajenia picia alkoholu przez małoletniego; po drugie, jako powstanie w psychice małoletniego względnie trwałego zespołu zmian, które wynikają z zasmakowania przez niego alkoholu i tworzą realną groźbę popadnięcia w nałóg; po trzecie, jako stworzenie niebezpieczeństwa przyzwyczajenia małoletniego do stałego picia napojów alkoholowych lub umacniania w nim takiej skłonności, czego konsekwencją może być popadnięcie przez niego w nałóg⁷⁷. Zdecydowanie należy odrzucić stanowisko, które zakłada, iż skutkiem przestępstwa stypizowanego w art. 208 k.k. jest spowodowanie przyzwyczajenia picia alkoholu przez małoletniego. Z brzmienia wyżej wymienionego artykułu nie wynika bowiem, aby do realizacji jego znamion ustawodawca wymagał wystąpienia skutku w postaci doprowadzenia małoletniego do

⁷⁶ K. Wala, J. Piórkowska-Flieger, 3. *Odpowiedzialność...*

⁷⁷ K. Wala, J. Piórkowska-Flieger, 3. *Odpowiedzialność...*, s. 886.

uzależnienia⁷⁸. Na dezaprobatę zasługuje także pogląd zakładający, iż realizacja znamienia „rozpija” jest uwarunkowana wystąpieniem względnie trwałych zmian w psychice małoletniego, które wiążą się z zasmakowaniem alkoholu i tak naprawdę oznaczają pewną formę uzależnienia od niego. Użycie przez ustawodawcę określenia „rozpija” nie wiąże się z wymogiem jakichkolwiek trwałych zmian w psychice małoletniego⁷⁹. Najbardziej przekonujące jest stanowisko warunkujące realizację znamion z art. 208 k.k. wystąpieniem skutku w postaci rozpijania małoletniego rozumianego jako niebezpieczeństwo przyzwyczajania małoletniego do picia alkoholu lub wzmocnienia u niego tego rodzaju skłonności⁸⁰. Z powyższego wynika, że przestępstwo stypizowane w art. 208 k.k. ma charakter konkretnego narażenia na niebezpieczeństwo. Przy określaniu realizacji wyżej wymienionego skutku należy zwrócić uwagę przede wszystkim na sposób, intensywność oraz częstotliwość zachowania sprawcy, a także konkretny przebieg przyczynowy, rodzaj i ilość alkoholu. Podjęcie przez sprawcę jednorazowego zachowania w postaci namówienia małoletnich do spożycia piwa: „w żadnej mierze nie prowadzi do rozpijania ich ani swoją intensywnością z uwagi na ilość alkoholu oraz jego rodzaj, ani też rozciągnięciem w czasie bądź powtarzalnością z racji jedнокrotnego podjęcia takiego działania. Nie sposób zatem uznać, iż następuje zwinione przez oskarżonego narażenie małoletnich na przyzwyczajenie się do alkoholu, co jest niezbędnym elementem znamienia rozpijania”⁸¹. Należy zwrócić uwagę, że także zwolennicy stanowiska o bezskutkowym charakterze przestępstwa z art. 208 k.k. wskazują na powyższe kryteria jako podstawę odróżnienia rozpijania małoletniego od zachowań polegających na podaniu małoletniemu napoju alkoholowego, które są penalizowane na gruncie art. 43 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁸². Z jednej strony

⁷⁸ Z. Siwik, w: *Kodeks...*, 2016, komentarz do art. 208 k.k., teza 7.

⁷⁹ J. Jodłowski, M. Szewczyk, w: *Kodeks...*, s. 888.

⁸⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2007 r., IV KK 472/06; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 1959 r., VI KO 56/59; uchwała Sądu Najwyższego (cała izba SN – Izba Karne) z dnia 9 czerwca 1976 r., VI KZP 13/75; Z. Siwik, w: *Kodeks...*, 2016, komentarz do art. 208 k.k., teza 7; J. Jodłowski, M. Szewczyk, w: *Kodeks...*, s. 886–887; Z. Siwik, w: *Kodeks...*, 2006, komentarz do art. 208 k.k., teza 7; M. Szewczyk, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 208 k.k., teza 3.

⁸¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 czerwca 2013 r., II AKA 162/13.

⁸² Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz.U. 2023, poz. 2151.

wskazują oni, że znamiona przestępstwa określonego w art. 208 k.k. realizuje już samo nakłanianie do spożywania alkoholu, a także samo ułatwianie spożywania alkoholu⁸³, z drugiej strony uzależniają odpowiedzialność karną na podstawie art. 208 k.k. od wystąpienia ryzyka rozpicia małoletniego⁸⁴. „Ocena, kiedy takie ryzyko mogłoby zachodzić, musi uwzględniać przede wszystkim to, ile alkoholu do spożycia proponował sprawca, jak często, a także jaki jest wiek pokrzywdzonego i jego właściwości psychofizyczne”⁸⁵. Wspomniane ryzyko to w rzeczy samej niebezpieczeństwo przyzwyczajenia małoletniego do picia alkoholu lub wzmocnienia u niego tego rodzaju skłonności, tj. skutek, charakterystyczny dla przestępstwa konkretnego narażenia dobra prawnego na niebezpieczeństwo⁸⁶. Okolicznością przemawiającą za przyjęciem materialnego charakteru przestępstwa stypizowanego w art. 208 k.k. jest także fakt, że ustawodawca do określenia czynności sprawczej wyżej wymienionego przestępstwa posłużył się pojęciami tożsamymi co do istoty ze znamionami czynnościowymi charakteryzującymi podżeganie i pomocnictwo do popełnienia czynu zabronionego⁸⁷. W związku z tym zajęcie stanowiska w przedmiocie skutkowego bądź bezskutkowego charakteru przestępstwa rozpijania małoletniego powinno być oparte na poglądach formułowanych w tym zakresie przy wykładni art. 18 § 2 i § 3 k.k. Skoro w doktrynie i orzecznictwie dominuje pogląd o skutkowym charakterze podżegania i pomocnictwa⁸⁸, to tym samym można stwierdzić, iż skutkiem na gruncie art. 208 k.k. jest niebezpieczeństwo przyzwyczajenia małoletniego do picia alkoholu lub wzmocnienia u niego tego rodzaju skłonności, rozumiane jako wzbudzenie u małoletniego zamiaru spożywania napojów alkoholowych w sposób mogący doprowadzić do uzależnienia lub stworzenie sytuacji obiektywnie ułatwiającej małoletniemu spożywanie alkoholu w sposób mogący prowadzić do

⁸³ Analogicznie jak w przypadku przyjęcia stanowiska o bezskutkowym charakterze podżegania i pomocnictwa.

⁸⁴ J. Lachowski, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 208 k.k., teza 5.

⁸⁵ J. Lachowski, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 208 k.k., teza 5.

⁸⁶ J. Jodłowski, M. Szewczyk, w: *Kodeks...*, s. 889–890.

⁸⁷ Dostarczanie małoletniemu napoju alkoholowego mieści się w zakresie czynności mogących realizować znamię „ułatwia” użyte w art. 18 § 3 k.k. Odpowiednie uwagi na ten temat zostały poczynione wyżej.

⁸⁸ Pogląd zgodnie z którym skutkiem podżegania jest wzbudzenie zamiaru u osoby nakłanianej, natomiast skutkiem pomocnictwa stworzenie sytuacji obiektywnie ułatwiającej innej osobie popełnienie czynu zabronionego.

uzależnienia. Przyjęcie stanowiska o skutkowym charakterze przestępstwa określonego w art. 208 k.k. przesądza o możliwości zastosowania do niego art. 2 k.k. Oznacza to, iż rozpijanie małoletniego przez ułatwienie mu spożywania napoju alkoholowego może zostać zrealizowane także w formie zaniechania. Odpowiedzialność karną za nieprzeszkodzenie małoletniemu w spożywaniu alkoholu mogą ponieść osoby zobowiązane do sprawowania pieczy nad małoletnim, np. rodzice, nauczyciele, opiekunka itp.⁸⁹

Czynność sprawcza przestępstwa określonego w art. 208 k.k. polega na rozpijaniu małoletniego przez dostarczenie mu napoju alkoholowego, ułatwienie spożycia takiego napoju lub nakłanianie małoletniego do jego spożywania⁹⁰. Należy zauważyć, że ustawodawca określając zakres zachowań sprawcy, które mogą doprowadzić do rozpijania małoletniego, posłużył się znamieniem „dostarcza” obok znamion „ułatwia” i „nakłania”, które odnoszą się wprost do podżegania i pomocnictwa. Skoro w przypadku art. 208 k.k. ustawodawca określając czynność sprawczą, posługuje się pojęciem identycznym jak to uczynił w art. 18 § 3 k.k., nie powinny pojawiać się żadne rozbieżności interpretacyjne. Pojawia się zatem pytanie, w jakim celu ustawodawca w przypadku przestępstwa stypizowanego w art. 208 k.k. wskazał dodatkowe znamię w postaci dostarczania małoletniemu napoju alkoholowego? Nie budzi bowiem żadnych wątpliwości, iż dostarczanie innej osobie rzeczy ułatwiających popełnienie czynu zabronionego mieści się w zakresie znamienia „ułatwia” użytego na gruncie art. 18 § 3 k.k. W tożsamy sposób powinniśmy interpretować „ułatwienie” w przypadku przestępstw stanowiących podżeganie i pomocnictwo *sui generis*. Wydaje się zatem, iż wystarczyłoby, gdyby ustawodawca przy wskazywaniu zachowań sprawcy, które mogą doprowadzić do rozpijania małoletniego, posłużył się znamionami „nakłania” oraz „ułatwia”. Dostarczenie napoju alkoholowego małoletniemu, np. poprzez przekazanie mu napoju alkoholowego do dyspozycji, jego sprzedaż, poczęstunek, jest jednym ze sposobów ułatwienia małoletniemu spożywania takiego napoju. Wydaje się zatem, iż konieczna jest zmiana legislacyjna w tym zakresie.

Analiza znamienia nakłaniania małoletniego do spożywania napoju alkoholowego nie przysparza podobnego problemu. Nic nie wskazuje bowiem na to, aby ustawodawca rozumiał nakłanianie inaczej niż zostało

⁸⁹ J. Jodłowski, M. Szewczyk, w: *Kodeks...*, s. 891.

⁹⁰ S. Hyps, w: *Kodeks...*, s. 1012.

to przyjęte na gruncie art. 18 § 2 k.k. Przez nakłanianie małoletniego do spożycia alkoholu należy rozumieć zatem wpływanie na jego wolę w celu przełamania oporów psychicznych i wywołania u małoletniego decyzji spożycia alkoholu. Może ono zatem polegać na namawianiu, zachęcaniu, proszeniu, ale także poleceniu czy zmuszeniu małoletniego do spożycia alkoholu⁹¹. Oznacza to, iż ustawodawca nie wyłącza z zakresu czynności mogących zrealizować to znamię zachowania sprawcy, który w sposób przymusowy oddziałuje na wolę małoletniego. Nakłanianie małoletniego do spożywania alkoholu nie zostało ograniczone do mniej intensywnych postaci podżegania jak w przypadku przestępstw określonych w art. 151, art. 152 § 2 oraz art. 204 § 1 k.k. Wydaje się także, że możliwa do wyobrażenia jest sytuacja, w której sprawca nakłania małoletniego do spożycia alkoholu gestem. W związku z tym należy stanąć na stanowisku, iż nakłanianie małoletniego do spożywania alkoholu jest równoznaczne z podżeganiem z art. 18 § 2 k.k., dlatego też uzasadnione jest określenie czynności sprawczej na gruncie tych dwóch artykułów za pomocą identycznego pojęcia.

Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie pojawiają się wątpliwości dotyczące tego, czy istnieje możliwość zrealizowania znamienia „rozpija” przez jednorazowe zachowanie sprawcy, czy też konieczna jest tu pewna powtarzalność jego zachowań. Rozbieżności interpretacyjne w tym przedmiocie najlepiej obrazują zmienne poglądy przyjmowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Przed wejściem w życie k.k. z 1969 r.⁹² Sąd Najwyższy przyjmował, iż jednorazowe podanie małoletniemu napoju alkoholowego wyczerpuje znamię rozpijania, jeżeli w konkretnych okolicznościach może spowodować, że niepełnoletni zacznie oddawać się pijaństwu lub też umocni się w ujawnionej już skłonności do pijaństwa⁹³. Stanowisko to zmieniło się na gruncie k.k. z 1969 r., wówczas Sąd Najwyższy stwierdził, że realizacja znamienia „rozpija” uzależniona jest od podjęcia przez sprawcę wielokrotnych, powtarzających się z pewną częstotliwością zachowań⁹⁴. Wydaje się, iż obecnie Sąd Najwyższy powrócił do poprzedniej interpretacji tego znamienia, bowiem

⁹¹ J. Jodłowski, M. Szewczyk, w: *Kodeks...*, s. 891–892.

⁹² Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny, Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94 ze zm., dalej: k.k. z 1969 r.

⁹³ Uchwała Sądu Najwyższego (7) z dnia 5 listopada 1965 r., VI KZP 53/65.

⁹⁴ Uchwała Sądu Najwyższego (cała izba SN – Izba Karno) z dnia 9 czerwca 1976 r., VI KZP 13/75.

już wielokrotnie wskazywał, że: „normatywna konstrukcja przepisu art. 208 k.k. (...) pozwala na stwierdzenie, że również jednorazowe działanie sprawcy może – w niektórych sytuacjach – doprowadzić do skutku w postaci rozpijania małoletniego, rozumianego jako niebezpieczeństwo przyzwyczajania się do alkoholu lub umocnienia się w tego rodzaju skłonności, choć wydaje się oczywiste, że realizacja znamion tego przestępstwa będzie najczęściej wymagała działania wielokrotnego”⁹⁵. Przestępstwo stypizowane w art. 208 k.k. w swojej konstrukcji nawiązuje do instytucji podżegania i pomocnictwa. Nie budzi natomiast wątpliwości, że w przypadku niesprawczych postaci przestępnego współdziałania już jednorazowe zachowanie polegające na nakłanianiu innej osoby do popełnienia czynu zabronionego lub ułatwianiu jej tego może stanowić podstawę odpowiedzialności karnej podżegacza lub pomocnika. Oznacza to, że dla bytu przestępstwa z art. 208 k.k. nie jest konieczne wykazanie, iż sprawca podjął wielokrotne zachowania mające spowodować, iż małoletni zacznie oddawać się pijaństwu lub też umocni się w ujawnionej już skłonności do pijaństwa⁹⁶. Decydujące znaczenie ma natomiast wykazanie, że zachowanie sprawcy, chociażby jednorazowe, wywołało niebezpieczeństwo przyzwyczajania się małoletniego do spożywania alkoholu lub umocnienia w nim tej skłonności⁹⁷. Jak już zostało wskazane, uwarunkowanie realizacji znamion czynu zabronionego od powtarzalności zachowania sprawcy powinno wynikać wprost z ujęcia słownego przepisu określającego dane przestępstwo, np. jak w przypadku w art. 190a § 1 k.k. przewidującego odpowiedzialność karną za uporczywe nękanie innej osoby.

6. Podsumowanie

Analiza znamion przedmiotowych przestępstw stanowiących podżeganie i pomocnictwo *sui generis* w odniesieniu do znamion niesprawczych postaci przestępnego współdziałania określonych w art. 18 § 2 i § 3 k.k.

⁹⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2007 r., IV KK 472/06; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2014 r., II KK 77/14; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2017 r., V KK 13/17.

⁹⁶ Inaczej wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 23 stycznia 2003 r., II AKa 343/02; A. Marek, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 151 k.k., teza 3; M. Szwarczyk, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 208 k.k., teza 3.

⁹⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 5 stycznia 2018 r., II AKa 26/17; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 23 lipca 2015 r., II AKa 236/15.

pozwoili na wyciągnięcie wniosków dotyczących zmian legislacyjnych, które wyeliminują pojawiające się obecnie rozbieżności interpretacyjne.

Nie sposób pominąć zasadniczej różnicy pojawiającej się przy interpretacji znamienia czasownikowego „nakłania” użytego w art. 204 § 1 k.k. w stosunku do identycznie brzmiącego znamienia zastosowanego w art. 152 § 2 k.k. Mianowicie znamię „nakłania” użyte na gruncie art. 204 § 1 k.k. nie obejmuje zachowania sprawcy, który wykorzystując stosunek zależności istniejący między nim a inną osobą, wydaje jej polecenie uprawiania prostytucji. Wynika to z faktu, iż wykorzystanie stosunku zależności przesądza o pociągnięciu sprawcy do odpowiedzialności karnej na podstawie art. 203 § 1 k.k., który penalizuje doprowadzenie innej osoby do uprawiania prostytucji w sposób przełamujący jej wolę do przeciwstawienia się rozpoczęciu lub kontynuowaniu tego proceduru. Niemożliwe jest znalezienie racjonalnego wytłumaczenia, dla którego ustawodawca nie wyłączył „wykorzystania przez sprawcę stosunku zależności” z zakresu zachowań mogących realizować znamię „nakłania” użyte w art. 152 § 2 k.k., robiąc to jednocześnie na gruncie art. 204 § 1 k.k., w przypadku identycznie brzmiącego znamienia. Dlatego też zasadne jest wprowadzenie zmian w art. 153 k.k., który powinien penalizować także zachowanie polegające na wydaniu przez sprawcę polecenia przerwania ciąży przy wykorzystaniu uzależnienia kobiety ciężarnej (od sprawcy). Wówczas odpowiedzialność karna z art. 152 § 2 k.k. byłaby uwarunkowana wyrażeniem przez kobietę świadomej i dobrowolnej zgody na przerwanie ciąży z naruszeniem przepisów ustawy.

W tym miejscu konieczne jest odwołanie się do art. 151 k.k., bowiem w przypadku przestępstwa wspomaganego samobójstwa do określenia czynności sprawczej ustawodawca posłużył się określeniem odmiennym od nakłaniania. Przy założeniu racjonalności ustawodawcy i uwzględnieniu wymogu podjęcia przez suicydenta świadomej i dobrowolnej decyzji dotyczącej targnięcia się na własne życie, najbardziej przekonujący okazał się pogląd, zgodnie z którym posłużenie się przez ustawodawcę zwrotem „namawia” świadczy o ograniczeniu czynności mogących realizować to znamię do mniej intensywnych postaci podżegania⁹⁸, które nie

⁹⁸ L. Tyszkiewicz, w: *Kodeks...*, 2016, komentarz do art. 151 k.k.; R. Kokot, *Z problematyki...*, s. 26–27; J. Kosonoga-Zygmunt, *Namowa...*, s. 53 (autorka ta jednocześnie zajmuje stanowisko, iż „namowa” i „nakłanianie” są pojęciami tożsamymi, a użycie przez ustawodawcę odmiennych pojęć do określenia identycznego zachowania sprawcy uzasadnia wyłącznie względami natury językowej).

będą przełamwały woli osoby namawianej. W związku z tym zasadne byłoby użycie na gruncie art. 152 § 2 k.k. oraz art. 204 k.k. pojęcia „namawia” zamiast „nakłania” (przy uwzględnieniu proponowanych wyżej zmian dotyczących art. 153 k.k.). Wydaje się to uzasadnione także tym, iż podobnie jak przypadku przestępstwa wspomaganego samobójstwa trudno wyobrazić sobie sytuację, w której można byłoby nakłaniać kogoś do przerwania ciąży lub uprawiania prostytucji nawet najbardziej wymownym gestem, bez użycia jakichkolwiek słów.

Jak już zostało zasygnalizowane, trudno znaleźć jakiegokolwiek uzasadnienie dla stanowiska ustawodawcy, zgodnie z którym znamię „ułatwia” użyte w art. 208 k.k. należy interpretować w sposób węższy niż w przypadku pomocnictwa, tj. wyłączyć z zakresu „ułatwiania” czynności polegające na dostarczaniu małoletniemu napoju alkoholowego. Ustawodawca powinien ograniczyć sposoby rozpijania do dwóch postaci i nadać art. 208 k.k. następujące brzmienie: „Kto rozpija małoletniego, ułatwiając mu spożycie napoju alkoholowego lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju (...)”. Zabieg ten w żaden sposób nie ograniczyłby zakresu zachowań mogących doprowadzić do rozpijania małoletniego. Proponowana zmiana doprowadziłaby do wyeliminowania z systemu prawnego sytuacji, w której ustawodawca identycznym pojęciem nadaje odmienne znaczenie.

Brak także jakiegokolwiek logicznego wytłumaczenia uzasadniającego posłużenie się przez ustawodawcę na gruncie art. 152 § 2 k.k. odmiennym zwrotem niż uczynił to w art. 18 § 3 k.k. Nie można przyjąć, iż zabieg ten miał na celu „zarezerwowanie” zwrotu „ułatwia” wyłącznie dla ogólnej formy niesprawczej, bowiem sformułowanie to pojawia się np. w art. 204 k.k., art. 208 k.k. Zgodnie z zasadami techniki prawodawczej, z uwagi na zakaz stosowania wykładni synonimicznej, różnym zwrotom nie zależy nadawać tego samego znaczenia, a do oznaczania jednakowych pojęć należy używać jednakowych określeń⁹⁹. Przyjęcie, iż „ułatwianie” i „udzielanie pomocy” mają identyczne znaczenie podawałoby także w wątpliwość racjonalność ustawodawcy w kontekście wymogu spójności systemu prawnego¹⁰⁰. W świetle powyższego należałoby rozważyć zmianę omawianego przepisu i nadanie mu następującego

⁹⁹ Zob. § 10 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, Dz.U. 2002, nr 100, poz. 908.

¹⁰⁰ R. Kokot, *Z problematyki...*, s. 25–26.

brzmienia: „Tej samej karze podlega, kto ułatwia kobiecie ciężarnej przerwanie ciąży z naruszeniem przepisów ustawy (...)”¹⁰¹.

Należy zauważyć, iż w przypadku art. 151 k.k. ustawodawca do określenia czynności sprawczej odpowiadającej co do istoty pomocnictwu także posłużył się odmiennym pojęciem od użytego w art. 18 § 3 k.k. W przypadku przestępstwa wspomaganego samobójstwa uzasadnieniem dla odmiennego ujęcia tego znamienia przez ustawodawcę jest fakt, iż udzielenie przez sprawcę pomocy innemu człowiekowi do targnięcia się na własne życie stanowi jeden z elementów warunkujących wprowadzenie w czyn podjętej wcześniej przez suicydenta decyzji o pozbawieniu się życia¹⁰², natomiast w przypadku pomocnictwa określonego w art. 18 § 3 k.k. ułatwienie nie jest warunkiem koniecznym popełnienia przez sprawcę czynu zabronionego¹⁰³. Innymi słowy, na gruncie art. 151 k.k. nie jest penalizowane każde udzielenie innej osobie pomocy do targnięcia się na własne życie, a tylko takie, które doprowadza ją do podjęcia próby samobójczej.

Summary

The study is devoted to the issue of sui generis incitement and aiding in Polish criminal law. On the basis of the currently applicable Polish Criminal Code, we can distinguish four crimes in which the description of the perpetrator's behavior coincides in essence with the functional features characterizing the non-causative forms of criminal cooperation specified in Article 18 § 2-3 of the Polish Criminal Code (k.k.). However, types of prohibited acts specified in Articles 151, 152 § 2, 204, and 208 k.k. do not constitute classic incitement or aiding because the behavior of a person whom the perpetrator induces (persuades) or whom he or she assists (facilitates) is not a crime, which is a prerequisite for criminal liability under general rules. The main research problem analyzed in this study is the characterization of the sui generis incitement and aiding in relation to the characteristics of the non-causative forms of criminal cooperation specified in Article 18 § 2-3 k.k. It should be noted that the legislator in the specific part of the Polish Criminal Code uses synonymous expressions in relation to the concepts that appear in Article 18 § 2-3 k.k., i.e. „inducing” and „facilitating”, which causes discrepancies in interpretation. The doctrine of criminal law has not developed a uniform position on this issue, which indicates the need for a collective analysis of the characteristics of prohibited acts constituting sui generis incitement and aiding. Within this field of research, it will be possible to draw conclusions regarding a different approach to the

¹⁰¹ K. Krmák, *Nakłanianie...*, s. 61, przyp. 33.

¹⁰² M. Królikowski, w: *Kodeks...*, s. 279.

¹⁰³ W. Gutekunst, w: *Prawo...*, s. 142.

elements of the crime described by the verb in the case of some acts constituting sui generis incitement and aiding, which in turn would allow to avoid discrepancies in interpretation.

Keywords

sui generis incitement and aiding, incitement, persuasion, effect

Bibliography

- Bielski M., w: *Kodeks karny. Część szczególna, Tom II. Komentarz do art. 117-211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017.
- Budyn-Kulik M., *Odpowiednie dać rzeczy słowo, czyli o konieczności precyzyjnego formułowania poglądów w prawie karnym na przykładnie podżegania i pomocnictwa do typów stanowiących sui generis podżeganie i pomocnictwo*, „TeKa Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” 2018, t. XI, nr 1.
- Budyn-Kulik M., w: *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2022.
- Budyn-Kulik M., w: *Kodeks Karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019.
- Burdziak K., *Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, z. 4.
- Cieślak M., w: *System prawa karnego, t. IV: O przestępstwach w szczególności, część I*, red. I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985.
- Daszkiewicz K., *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2000.
- Demenko A., *Przestępstwa popełniane przez wypowiedź*, Warszawa 2021.
- Filar M., Berent M., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016.
- Giezek J., w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021.
- Grudecki M., *Wybrane prawnokarne aspekty prób samobójczych, nakłaniania do samobójstwa oraz pomocy w samobójstwie*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2019, nr 2.
- Gutekunst W., w: *Prawo karne. Część szczególna*, red. O. Chybiński, W. Gutekunst, W. Świda, Wrocław 1980.
- Hypś S., w: *Kodeks Karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2019.
- Jodłowski J., Szwarczyk M., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017.
- Kania-Chramęga A., *Warunki legalności przerwania ciąży (problemy prawnokarne i społeczne)*, „Acta Iuridica Lebusana” 2020, vol. 17.
- Kardas P., *Teoretyczne podstawy odpowiedzialności karnej za przestępne współdziałanie*, Kraków 2001.
- Kardas P., w: *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1-52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.
- Kmąk K., *Nakłanianie lub udzielanie pomocy do przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 2.

- Kokot R., *Z problematyki karalnego doprowadzenia do samobójstwa - uwagi na tle ustawowych znamion art. 151 k.k., cz. II*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2015, nr 36.
- Konarska-Wrzosek V., w: A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Konarska-Wrzosek V., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2016.
- Kosonoga-Zygmunt J., *Namowa i udzielenie pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 11.
- Kowalewska-Lukuć M., *Prostytucja i czerpanie z niej korzyści majątkowych – analiza prawnoporównawcza*, Warszawa 2017.
- Krajewski R., *Prawnokarna ochrona człowieka przed targnięciem się na własne życie*, „Palestra” 2018, nr 4.
- Królikowski M., w: *Kodeks Karny. Część szczególna. Tom I. Komentarz art. 117-221*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017.
- Lachowski J., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2020.
- Lipiński K., w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2007.
- Marek A., w: *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Michalski B., w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117-221, t. I*, red. A. Wąsek, R. Zawłocki, Warszawa 2010.
- Mozgawa M., w: *Kodeks Karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019.
- Niedźwiedz A., *Czy akt samobójczy jest świadomym i dobrowolnym aktem woli samobójcy? Rozważania nad prawnokarnymi aspektami odpowiedzialności za przestępstwo stypizowane w art. 151 k.k.*, „Prawo i Więź” 2021, nr 38.
- Peiper L., *Komentarz do kodeksu karnego : prawa o wykroczeniach przepisów wprowadzających obie te ustawy oraz do rozporządzenia prezydenta R. P. o niektórych przestępstwach przeciw bezpieczeństwu państwa z dnia 24 października 1934 roku (Dz. U. Nr. 94, poz. 851) : z uwzględnieniem ustawy karnej skarbowej, ordynacji podatkowej, kodeksu karnego wojskowego, ustaw dodatkowych orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Kraków 1936.
- Siwik Z., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016.
- Siwik Z., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. O. Górniok, Warszawa 2006.
- Szeroczyńska M., *Eutanazja i wspomagane samobójstwo na świecie. Studium prawnoporównawcze*, Kraków 2004.
- Szwarczyk M., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2016.
- Śliwiński S., *Polskie prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 1946.
- Tarapata S., Zakrzewski P., *Charakter skutku polegającego na targnięciu się człowieka na własne życie stanowiącego znamię typów czynu zabronionego z art. 151, 190a § 3, art. 207 § 3 oraz art. 352 § 3 k.k.*, w: *Samobójstwo*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2017.
- Tyszkiewicz L., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016.
- Tyszkiewicz L., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. O. Górniok, Warszawa 2006.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. II, red. S. Dubisz, Warszawa 2003.
- Wala K., Piórkowska-Flieger J., 3. *Odpowiedzialność karna za przestępstwa związane z eksploatacją prostytucji w kodeksie karnym z 1997 r.*, w: *Prostytucja*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2014.

Agnieszka Niedźwiedź

Wąsek A., *Prawnokarna problematyka samobójstwa*, Warszawa 1982.

Wiak K., w: *Kodeks Karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2019.

Zakrzewski P., *Przesłanki przypisania odpowiedzialności karnej za śmierć człowieka w przypadku doprowadzenia go do targnięcia się na własne życie*, „Acta Iuris Stetinensis” 2021, nr 3, vol. 35.

Zoll A., w: *Kodeks karny. Część szczególna, Tom II. Komentarz do art. 117-211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017.